

PLANT ID: Jaseň

Fraxinus excelsior L.



Komerčné využitie:

Predtým, než sa masovo produkovala oceľ, bol jaseň hlavným materiálom pri výrobe lodí a automobilových šasi. Ostatné využitie: biliardové palice, tenisové rakety do 90. rokov 20. storočia. V súčasnosť sa používa na fasády a podlahy.

V čeľadi Olivovníkovité (*Oleaceae*) nájdeme aj iný veľmi známy strom, na ktorom namiesto okrídlených **nažiek** rastú mäsité bobule - olivy!

Fialovo-červené kvety po oplodnení zozelenajú.



Hľadajte jasene s výlučne samčiami alebo samičími kvetmi



Veľké tvrdé čierne puk, z ktorých rastú listy

Štyri 4. rôzne veľkosti pukov

Jazva po liste, viditeľná na jeseň po odpadnutí listu

Puky listov a kvetov

PLANT ID: Jaseň štíhly *Fraxinus excelsior* L.

Praktické využitie:

Ako palivo je drevo jaseňa najlepšie ešte čerstvé - vyschnuté je skoro na nič...

*"Páľte jaseň zelený, celý zmizne v plameni;
páľte jaseň vyschnutý, nadávať vás donúti".*

Predpoveď počasia :

Rozvinutie listov jaseňa a duba je považované za indikátor toho, aké bude leto...

"Keď skôr než dub je jaseň, zmokneš v hroznom čase" (to znamená premenlivé letné počasie)

*"Dub predbehne jaseň,
prach je všade zase" (sucho).*

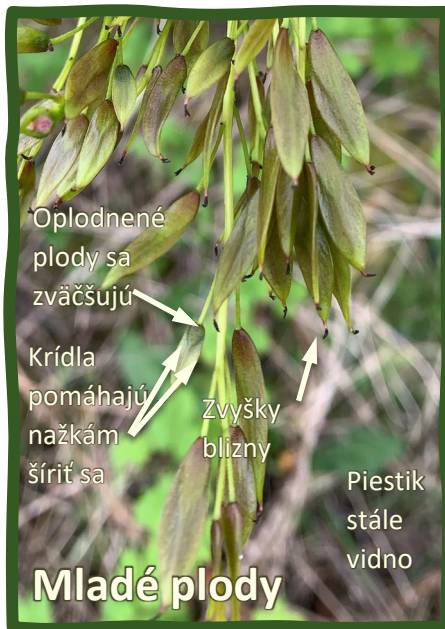
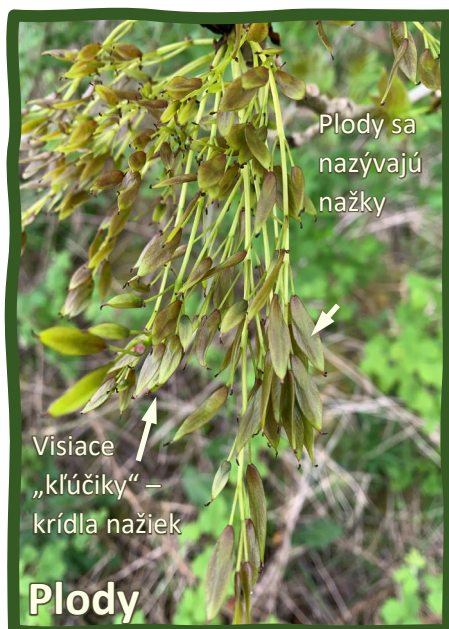
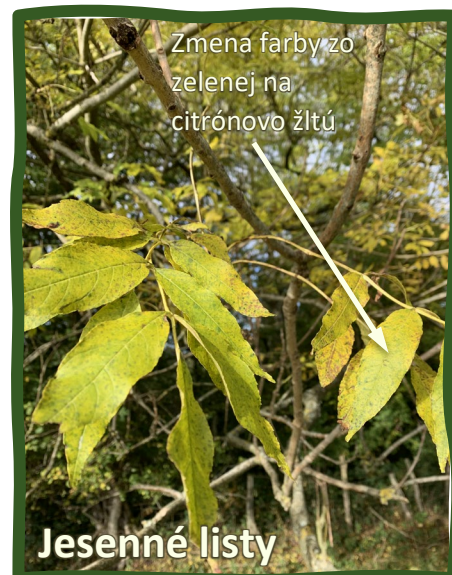
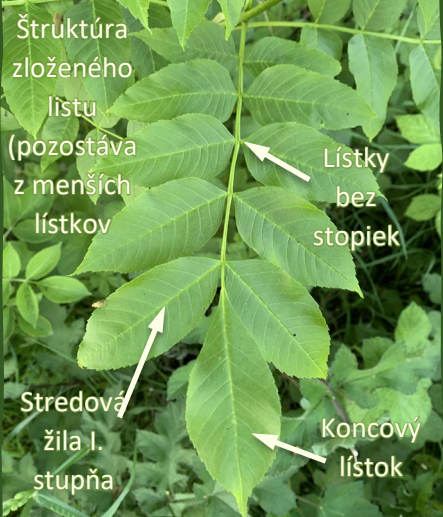
Rozmnožovacie stratégie:

Ide o strom opelovaný vetrom, ktorý kvitne ešte pred vyrašením listov, aby sa peľ mohol voľne šíriť medzi vetvami.

Magický status: O bosorkách sa povrávalo, že na lietanie používali konáre jaseňa. Rovnomerné listy jaseňa podľa povier prinášali smolu - 'list jaseňa v dlani a prvému, kto príde, budem pani'.

Veľmi mladé plody sú jedlé, keď sa uvaria

Rozmiestnenie listov



PLANT ID: Jaseň

Fraxinus excelsior L.

Základné údaje:

SÚČASNÝ STAV: Takmer ohrozený
VÝSKYT: Rozšírený v celej Európe

Popis rastliny (taxonómia)

Rod jaseňovitých (*Fraxinus*) patrí do čeľade olivovníkovitých (*Oleaceae*). Rastliny tohto rodu sú vo všeobecnosti dreviny, majú protistojné, **perovito zložené listy**, kvety bez lupeňov a plody vo forme okrídlenej **nažky**.

Kvitnutie Apríl až skorý máj, kvitne ešte pred rastom listov.



Štruktúra kvetu: Fialové/červené puky otvárajúce sa do podoby žltých/zelených kvetov bez lupeňov. Objavujú sa dlho predtým, než vyrastú listy.

Plody: Viditeľné v máji, ľahko rozoznateľné po zvyšok sezóny.



Keďže ich obaly sa podobajú na visiace kľúče, často sa im hovorí kľúčiky. Vyskytujú sa v hustých strapcoch, pričom každá nažka obsahuje jeden plod.

List: Bledozelený až sýtozelený. Zložené listy pozostávajú z jednotlivých listov so zúbkovanými okrajmi, ktoré rastú **perovito** – 7 až 13 párov listov bez stopiek a jeden koncový list.



Prostredie: Zvyčajne rastie v nížinných lesoch a vo vlhkej ílovej pôde, no nájdeme ho aj vo väčších nadmorských výškach (do 1800 m.n.n. v Alpách). Smerom na juh Európy sa jeho výskyt zvyšuje. Je obľúbenou drevinou vysádzanou v európskych mestách.



Puky: Veľké, čierne a tvrdé na dotyk. Často sa im hovorí čertovo kopyto. Mladé výhonky konárov pripomínajú srnčie parohy.



Miesto v reťazci

Produkuje nektár pre hmyz.

Chrobáky sídlia v dreve kladú pod kôru vajička. Ďatle sa živia hmyzom

Iné názvy

Známy tiež ako:
Európsky jaseň, v severskej mytológii Yggdrasil.

Čo si všímať



Najlepší čas na zber/pozorovanie

- Apríl – máj – pozorujte zvláštne fialovočervené koralovité výrastky kvitnúce na konároch.
- Živica vystupujúca na konároch začiatkom jari umožňuje využívať mladé výhonky jaseňa na písťalky, podobne ako aj pri vrbe (pozri Hravé učebné materiály).
- Vidlicovito rastúce konáre sú celoročne vhodné na výrobu prakov.

Stonky a kmeň

- Jaseň štíhly je stredne veľký opadavý strom s kupolovitou korunou a konármi rastúcimi dohora, pričom obvod kmeňa môže dosahovať až 5 metrov.
- Mladé výhonky sú sivé alebo zelené a na kôre majú malé lenticely. Mladé stromy majú prevažne hladkú bledosivú kôru, ktorá vekom popuká. Často na nich rastú lišajníky alebo machy.

DVOJNÍCI:

Jarabina (*Sorbus aucuparia*) je často mylne považovaná za jaseň. Kľúčovým rozdielom je to, že jarabina má striedavo usporiadané puky, zatiaľ čo u jaseňa rastú priamo oproti sebe. Jarabina má tiež veľmi špecifické biele kvety s lupeňmi a jasnooranžové plody. Iné podobné stromy nachádzajúce sa v strednej a južnej Európe: Jaseň úzkolistý (*Fraxinus angustifolia*) s hnedofialovými pukmi a hlbším zúbkovaním na listoch; povrch listov je jasnozelený a zospodu hladký.



PLANT ID: Jaseň štíhly *Fraxinus excelsior* L.

Čo skrýva meno: Latinský názov je odvodený od vlastnosti stromu, ktorý bol už v minulosti považovaný za výborný materiál na výrobu rukovätí, porísk, oštepov atď.

Botanický glosár (prvá časť)

Nažka- jednotlivito rastúci, malý suchý plod.

Kôra- hrubá vonkajšia ochranná vrstva kmeňa stromu.

Kmeň- hlavná časť alebo os stromu, z ktorého vyrastajú všetky vetvy a koruna.

Puklina-dlhá úzka prasklina v kmeni stromu alebo bŕtľavina.

Puk- malý výrastok na konári, z ktorého vyrastajú nové listy a kvety.

Výhonok- mladý výrastok, či už vetvy, listu alebo kvetu. Častokrát sa tak označuje aj samostatná rastlina rastúca zo zeme.

Lenticely- oválne výstupky tmavšej farby na konároch, fungujúce ako póry zabezpečujúce dýchanie.

Perovito zložený -zložený list pozostávajúci z troch a viacerých listov, ktoré sú usporiadané v protistojných, oproti sebe rastúcich pároch pozdĺž hlavnej stonky a ktoré sú zakončené jedným koncovým listom.

Botanický glosár (druhá časť)

Kvet-obsahuje rozmnožovacie orgány rastliny. Charakteristická je prítomnosť tyčíniek, blizny a semenníkov, zvyčajne obklopených praslenními farebných lupeňov a zelených lístkov.

Peľnica- časť samčej tyčinky zachytávajúca peľ – nachádza sa priamo na špičke.

Jazva- útvar na vetvičke po odpadnutí suchého listu na jeseň.

Zložený list -list pozostávajúci z niekoľkých menších oddelených lístkov.

Lístok- menší prvok tvoriaci zložený list; prakticky menší list.

Čnelka- súčasť ženskej časti rozmnožovacieho ústrojenstva; stonka spájajúca bliznu a semenníky, čím umožňuje zrnkám peľu dostať sa k semenníkom pri svojom koreni.

Hladký- Bez chĺpkov



Bližšie sa s jaseňom môžete zoznámiť prostredníctvom náučnej filmotéky Pappusu.

Najstarší a najväčší známy exemplár – S toleranciou približne 100 rokov má najznámejší jaseň 864 rokov, pričom najdlhší známy obvod kmeňa jaseňa je 13 metrov.

Poznámka: Najväčší strom neznamena nevyhnutne aj najstarší.

Aký je celosvetový výskyt – Vo Veľkej Británii a západných a východných častiach európskeho kontinentu je rozšírený, menej na juhu a severe.

<https://www.gbif.org/species/3172358>.

V roku 1992 sa vyskytlo plesňové ochorenie zvané *Hymenoscyphus fraxineus*, ktoré potenciálne môže vykytovať jasene na celom svete.

V roku 2018 jaseň štíhly nadobudol status "takmer ohrozený." Skúmajte, či jasene vo vašom okolí nevykazujú znaky vyššie zmienenej choroby: <https://tinyurl.com/tqdqyyu>

Globálne riziko vyhynutia (IUCN – Červený zoznam).

V roku 2018 jaseň štíhly nadobudol status "takmer ohrozený."



Kupolovitá koruna rastúca do šírky a výšky

Dospelý strom